Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (осми състав)

27 април 2023 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Членове 6 и 7 — Договори за заем в чуждестранна валута — Правни последици от обявяването на недействителността на договор за заем в резултат от неравноправния характер на клауза от този договор — Договорна клауза, с която валутният риск се възлага на потребителя“

По дело C-705/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Győri Ítélőtábla (Апелативен съд на Дьор, Унгария) с акт от 10 ноември 2021 г., постъпил в Съда на 23 ноември 2021 г., в рамките на производство по дело

MJ

срещу

AxFina Hungary Zrt.,

СЪДЪТ (осми състав),

състоящ се от: M. Safjan, председател на състава, N. Piçarra и N. Jääskinen (докладчик), съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за MJ, от L. Marczingós, ügyvéd,

– за AxFina Hungary Zrt., от T. L. Horváth, ügyvéd,

– за унгарското правителство, от M. Z. Fehér и K. Szíjjártó, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от N. Ruiz García и Zs. Teleki, в качеството на представители,

* Език на производството: унгарски.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 6, параграф 1 и на член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между MJ и AxFina Hungary Zrt. (наричано по-нататък „AxFina“) относно правните последици от обявяването за недействителен на договор за заем в чуждестранна валута, подлежащ на погасяване в национална валута, поради неравноправния характер на клауза от този договор, която възлага валутния риск в тежест на потребителя.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

4 Член 7, параграф 1 от тази директива гласи:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Унгарското право

5 Член 231, параграф 1 от Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Закон IV от 1959 г. за приемането на Гражданския кодекс) в редакцията му, приложима към спора в главното производство (наричан по-нататък „Гражданският кодекс“), гласи, че ако не е предвидено друго, паричните задължения следва да се изплащат във валутата по законовия курс в мястото на изпълнение на задължението.

6 От член 232, параграфи 1 и 2 от Гражданския кодекс следва, че в договорните отношения се дължат лихви, освен ако в закон не е предвидено друго, и лихвеният процент е равен на основния лихвен процент на централната банка.

7 Съгласно член 237, параграф 1 от този кодекс, в случай че договорът е недействителен, следва да се възстанови положението преди неговото сключване.

8 Съгласно член 237, параграф 2 от посочения кодекс, ако не може да се възстанови положението преди сключването на договора, съдът може да обяви този договор за приложим до произнасянето си по спора. Тази разпоредба гласи, че недействителен договор може да се обяви за действителен, ако е възможно да се отстрани причината за недействителността. В тези случаи следва да се разпореди възстановяване на престацията, която евентуално е направена, без насрещна престация.

9 По силата на разпоредбите на az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (Закон № LXXVII от 2014 г. за уреждане на въпроси, свързани с промяната на валутата, в която са сключени някои договори за заем с потребители, и за приемане на правила относно лихвите) договорите за заем в чуждестранна валута са променени занапред, считано от 1 февруари 2015 г. С този закон унгарският законодател предвижда по-специално конвертирането в национална валута на дължимите вземания, деноминирани в чуждестранна валута към предвидената в закона дата, и уточнява критериите, позволяващи да се определи приложимият за разглежданите договори лихвен процент.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

10 На 13 февруари 2008 г. жалбоподателят в главното производство сключва с праводателя на AxFina договор за заем и опция с цел закупуването на автомобил. Действителният размер на този заем възлиза на 2 830 000 унгарски форинта (HUF) (около 7 126 евро) със срок за погасяване 120 месеца, като за целия този период е предвидена лихва в размер на 920 862 HUF (около 2 319 евро).

11 Посоченият договор предвижда заем в швейцарски франкове (CHF), който подлежи на погасяване в унгарски форинти. Колебанията на обменния курс между унгарския форинт и швейцарския франк се отразяват на задължението на жалбоподателя в главното производство за погасяване на заема, като той продължава да изплаща месечни вноски до август 2015 г.

12 Győri Ítélőtábla (Апелативен съд Дьор, Унгария), който е запитващата юрисдикция, обявява посочения договор за недействителен с мотива, че клаузата от него, която възлага валутния риск в тежест на потребителя, е неравноправна.

13 Освен това от акта за преюдициално запитване е видно, че съгласно приложимото унгарско законодателство въпросният договор за заем е бил недействителен и поради съдържащата се в него клауза, съгласно която курс „купува“ се прилага при отпускането на заема, докато за погасяването му се прилага курс „продава“ или всеки друг обменен курс, различен от определения при отпускането на заема.

14 След като запитващата юрисдикция обявява посочения договор за недействителен, е образувано производство пред първоинстанционния съд Szombathelyi Törvényszék (Областен съд Сомбатхей, Унгария) по повод на определянето на правните последици от обявяването на недействителността.

15 Запитващата юрисдикция е сезирана отново с делото в рамките на производството по обжалване.

16 Тази юрисдикция счита, че договорът за заем не може да бъде изпълнен, като оставя без приложение неравноправната клауза, посочена в точка 12 от настоящото решение.

17 Що се отнася до правните последици от обявяването на недействителността на договора, посочената юрисдикция отбелязва, че унгарската съдебна практика следва най-вече позицията, възприета от консултативния орган на Kúria (Върховен съд, Унгария) в становището му от 19 юни 2019 г., което формално не е обвързващо.

18 Съгласно това становище единствената правна последица, която може да се приложи, когато договор за заем съдържа неравноправна клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, е „обявяване на действителността“ съгласно унгарското право.

19 В това отношение запитващата юрисдикция обяснява, че единствено когато няма възможност основанието за недействителност на договор да бъде отстранено, сезираният съд може да обяви този договор за временно приложим до датата на постановяване на решението си, което по необходимост е свързано с прекратяването на посочения договор за в бъдеще. В този контекст премахването на причината за недействителността предполага по отношение на потребителя да се премахне целият валутен риск, произтичащ от съответната неравноправна клауза (юрисдикцията да трансформира заема в унгарски форинти), или да се трансформира част от него (да определи максимален размер на валутния риск), посредством ефективно изменение на съдържанието на същия договор. Така никоя от страните няма да се ползва от непропорционално имуществено предимство.

20 Запитващата юрисдикция обаче иска да се установи дали с оглед по-специално на практиката на Съда относно тълкуването на членове 6 и 7 от Директива 93/13 подобен подход е съвместим с тази директива.

21 Освен това тази юрисдикция иска да се установи дали е възможно националният съд да обяви за действителен договор за заем, съдържащ неравноправна клауза, която възлага валутния риск в тежест на потребителя, и да замени тази неравноправна клауза с разпоредбите на Гражданския кодекс относно валутата при погасяване на заемите, плащането на лихви в договорните правоотношения и определянето на лихвения процент.

22 При това положение Győri Ítélőtábla (Апелативен съд Дьор) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Допускат ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13] тълкуване на националното право, съгласно което правните последици от недействителността, произтичаща от неравноправна клауза в потребителски договор, в хипотезата, в която тази неравноправна клауза засяга основния предмет на договорната престация и вследствие на това договорът (за заем) не може да продължи да съществува без обявената за неравноправна клауза, се състоят в това, че след като националният съд установи нищожността на целия договор — тоест че самият договор в своята цялост не може да остане в сила и да поражда задължителни правни последици за потребителя:

а) обявява договора за действителен, като заменя паричната единица на сметката по отпуснатия заем, която представлява основният предмет на договора, с унгарския форинт и замества този размер на заема, определен в паричната единица на сметката, с размера в унгарски форинти, който потребителят действително е получил от кредитора, като в същото време изчислява лихвите върху така определения основен размер на заема по различен начин от начина, по който те са били изчислени в обявения за недействителен договор, така че прилаганият към момента на сключването на договора „първоначален“ лихвен процент да бъде равен на действащия към момента на сключването на договора лихвен процент по междубанковите споразумения в унгарски форинти в Будапеща като референтен лихвен процент (BUBOR), увеличен с разликата на лихвения процент, определена в първоначалния договор (деноминиран във валута);
б) обявява договора за действителен, като определя максимален размер на обменния курс между чуждестранната валута и унгарския форинт, тоест намалява реално поетия от потребителя валутен риск, произтичащ от неравноправната договорна клауза, до ниво, което счита за разумно и което потребителят е можел да вземе предвид към момента на сключване на договора, и оставя непроменен определения в договора лихвен процент до датата на конвертирането в унгарски форинти, предвидена като задължителна с последващ закон?

2) От значение ли е за отговора на първия въпрос, че обявяването на действителността в съответствие с унгарското право:
а) се прави във фактическо положение, в което все още съществува договор между страните, тоест запазването на договора има за цел да позволи правоотношението между страните да продължи да съществува за в бъдеще, чрез коригиране с обратна сила на обявените за неравноправни клаузи, като посредством изменените клаузи същевременно се преизчислят извършените до този момент престации и по този начин се защити потребителят от особено неблагоприятните последици, до които би довело задължението за незабавно възстановяване на цялата сума по заема;
б) или във фактическо положение, в което вече не съществува договорът, сключен между страните, който трябва да се разгледа в спор относно неравноправна договорна клауза — тъй като срокът на този договор вече е изтекъл или кредиторът вече го е прекратил поради неплащане на вноските или е счел за недостатъчен платения размер, или независимо от всичко това, тъй като нито една от страните не го счита за действителен, или тъй като повече не може да се повдига въпросът за неговата недействителност по съдебен ред, тоест обявяването на действителността на договора с обратна сила не служи за запазване на договора в интерес на потребителя, а позволява да се изпълнят взаимните задължения и да се сложи край на правоотношението посредством коригирането на клаузата или клаузите, обявени за неравноправни?

3) В случай на утвърдителен отговор на Съда на първия въпрос, букви а) и б), и като се вземат предвид аспектите, посочени във втория въпрос, допускат ли релевантните разпоредби на Директива [93/13] при описаното във втория въпрос, буква а) фактическо положение запазването на договора, като се извърши заместване [на недействителните разпоредби на договора], до датата на предвиденото от законодателя изменение на закона относно конвертирането в унгарски форинти, посредством национални правни разпоредби, в съответствие с които:

– освен ако между страните е договорено друго (което не е така в настоящия случай), паричните задължения следва да се изплащат във валута по законовия курс в мястото на изпълнение на задължението,

– в договорните отношения се дължат лихви, освен ако в закон не е предвидено друго,

– лихвеният процент е равен на основния лихвен процент на централната банка, освен ако в закон не е предвидено друго?“.

По допустимостта на преюдициалното запитване

23 AxFina и унгарското правителство изразяват съмнения относно допустимостта на преюдициалното запитване.

24 Според AxFina запитващата юрисдикция иска от Съда да прецени съвместимостта на унгарското право с правото на Съюза, което било от компетентността единствено на националния съд. Освен това поставените въпроси не отговаряли на изискванията за яснота и точност, посочени в член 94, буква в) от Процедурния правилник на Съда. Това се отнасяло, от една страна, до причините, поради които посочената юрисдикция поставя тези въпроси, и от друга страна, до определянето на нормите от правото на Съюза, които са релевантни в рамките на втория поставен въпрос.

25 Унгарското правителство счита, че този втори въпрос е хипотетичен, тъй като се отнася до хипотеза, която не е свързана с фактите по спора в главното производство, а именно хипотезата, при която съществува договор между съответния продавач или доставчик и съответния потребител.

26 Следва да се припомни, че за да може Съдът да даде полезно за националния съд тълкуване на правото на Съюза, член 94, буква в) от Процедурния правилник изисква преюдициалното запитване да излага причините, поради които запитващата юрисдикция има въпроси относно тълкуването или валидността на някои разпоредби на правото на Съюза, както и установената от нея връзка между тези разпоредби и националното законодателство, приложимо в главното производство (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 27 и цитираната съдебна практика).

27 Съгласно постоянната практика на Съда само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда, които в това отношение се ползват с презумпция за релевантност. Следователно, след като поставеният въпрос се отнася до тълкуването или валидността на норма от правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе, освен ако е видно, че исканото тълкуване няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора в главното производство, ако проблемът е от хипотетично естество или още ако Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на посочения въпрос (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 28 и цитираната съдебна практика).

28 От постоянната съдебна практика следва също така, че в рамките на производството по член 267 ДФЕС, основано на ясно разделение на правомощията между националните юрисдикции и Съда, само националният съд е компетентен да тълкува и прилага националното право, докато Съдът е оправомощен единствено да се произнася по тълкуването или валидността на акт на Съюза с оглед на фактите, които са му посочени от националната юрисдикция (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 29 и цитираната съдебна практика).

29 В случая от акта за преюдициално запитване е видно, че спорът по главното производство се отнася до правните последици от обявяването за недействителен на договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, и че тази недействителност произтича от неравноправния характер на клауза от този договор, която възлага валутния риск в тежест на потребителя. В този контекст с трите си преюдициални въпроса запитващата юрисдикция иска да се установи дали подходът, изразяващ се в следване на становището на консултативния орган на Kúria (Върховен съд) от 19 юни 2019 г., съгласно което националните юрисдикции трябва да обявят подобен договор за действителен, като адаптират задълженията на потребителя чрез изменение на съдържанието на договора, е в съответствие с Директива 93/13.

30 Що се отнася по-специално до втория въпрос, следва да се уточни, от една страна, че сред посочените в този въпрос хипотези е и положението, при което вече не съществува договор между продавача или доставчика и потребителя, и от друга страна, че тези хипотези допълват хипотезите, посочени в първия въпрос, отнасящи се до тълкуването на член 6, параграф 1 и на член 7, параграф 1 от Директива 93/13.

31 С оглед на тези обстоятелства не е видно поставените въпроси да са ирелевантни за разрешаването на спора в главното производство или поставеният проблем да е хипотетичен.

32 Ето защо следва да се приеме, че преюдициалното запитване е допустимо.

По преюдициалните въпроси

33 Като начало следва да се посочи, че съгласно акта за преюдициално запитване договорната клауза, квалифицирана от запитващата юрисдикция като неравноправна, поставя валутния риск в тежест на потребителя. Според запитващата юрисдикция посочената клауза се отнася до основния предмет на разглеждания в главното производство договор за заем, поради което установяването на неравноправния характер на споменатата клауза е било причината тази юрисдикция да обяви договора за недействителен. В този контекст посочената юрисдикция иска да се установи какви са последиците от недействителността на разглеждания договор за периода от датата на сключването му, а именно 13 февруари 2008 г., до 1 февруари 2015 г., който съответства на срока, предвиден от унгарското законодателство за конвертирането в национална валута на договорите за заем в чуждестранна валута.

34 Именно в светлината на тези съображения следва да се отговори на преюдициалните въпроси.

По първия и втория въпрос

35 С първия и втория си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че когато поради неравноправния си характер клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, не допускат този договор да бъде обявен за действителен и съдържанието на задълженията на потребителя, произтичащи от посочената клауза, да бъде адаптирано посредством промяна на валутата на договора и на определения в него лихвен процент или посредством определяне на максимален размер на обменния курс на тази валута.

36 Като начало следва да се отбележи, че при липса на достатъчно данни в акта за преюдициално запитване относно релевантността, предвид обстоятелството, че обявяването на разглеждания договор за заем за действителен и адаптирането на задълженията на потребителя, произтичащи от обявената за неравноправна клауза от този договор, имат за цел да позволят на националния съд да уреди взаимните задължения на продавача или доставчика и на потребителя, както и да прекрати съществуващото между тях правоотношение, първият и вторият въпрос не следва да се разглеждат в светлината на посоченото обстоятелство.

37 При това положение, на първо място, що се отнася до последиците от констатирането на неравноправния характер на договорна клауза, следва да се припомни, че целта, която си поставя законодателят на Съюза в рамките на Директива 93/13, е да се възстанови равнопоставеността между страните, като в същото време по принцип се запазва валидността на целия договор, а не се обезсилват всички договори, съдържащи неравноправни клаузи (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 54 и цитираната съдебна практика).

38 Що се отнася до тълкуването на член 6, параграф 1 от Директива 93/13, Съдът е постановил, че когато националният съд констатира недействителността на неравноправна клауза в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, този съд не може да допълни посочения договор, като измени съдържанието на тази клауза (решение от 25 ноември 2020 г., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, т. 30 и цитираната съдебна практика).

39 Така за обявената за неравноправна договорна клауза трябва принципно да се счита, че никога не е съществувала, така че тя няма как да има последици за потребителя. Ето защо установяването по съдебен ред на неравноправността на такава клауза поначало трябва да води до връщането на потребителя в правното и фактическо положение, в което той би се намирал при липсата на тази клауза, по-специално като му се даде право да си възстанови облагите, които продавачът или доставчикът без основание е получил в негов ущърб по силата на споменатата неравноправна клауза (вж. в този смисъл решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 50 и 55 и цитираната съдебна практика).

40 Всъщност, както отбелязва Съдът, ако на националния съд се позволи да изменя съдържанието на неравноправните клаузи, съдържащи се в договор, сключен между потребител и продавач или доставчик, такова правомощие съответно може да навреди на постигането на дългосрочната цел, предвидена в член 7 от Директива 93/13, която е предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в такива договори. Това

правомощие би способствало за премахването на възпиращия ефект, упражняван върху продавачите и доставчиците чрез самото неприлагане на такива неравноправни клаузи спрямо потребителя, тъй като продавачите и доставчиците биха останали изкушени да използват посочените клаузи, ако знаят, че дори последните да бъдат обявени за недействителни, договорът все пак ще може да бъде допълнен в нужната степен от националния съд, така че да се гарантират интересите на тези продавачи и доставчици (вж. в този смисъл решение от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 60 и цитираната съдебна практика).

41 Следователно, за да не бъде компрометирана тази цел, националният съд не може да отстрани причините за недействителността на договор, произтичаща от неравноправния характер на съдържаща се в него клауза, като обяви този договор за действителен и едновременно с това измени предвидената в него валута и определения в него лихвен процент или като установи максимален размер на обменния курс на тази валута. Подобна намеса от страна на съда в крайна сметка би довела до изменение на съдържанието на тази клауза и следователно би била в противоречие със съдебната практика, цитирана в предходната точка.

42 На второ място, от съдебната практика обаче следва, че когато, както в настоящия случай, разглежданият договор за заем трябва да се обяви изцяло за недействителен след премахването на неравноправна клауза от него, такава клауза може по изключение да бъде премахната и заместена с разпоредба от националното право, която е диспозитивна или която е приложима при съгласие на страните. Подобна възможност е ограничена до случаите, когато обезсилването на договора в неговата цялост би могло да изложи потребителя на особено неблагоприятни последици, поради което последният би се оказал наказан (вж. в този смисъл решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 41 и цитираната съдебна практика).

43 Предвид това Съдът е постановил, че националният съд трябва евентуално да може да уважи искане за обезсилване на договор за заем, основаващо се на неравноправния характер на клауза относно валутния риск, когато се установи, че тази клауза е неравноправна и този договор не може да съществува без тази клауза (вж. в този смисъл решение от 14 март 2019 г., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, т. 56).

44 Във връзка с това е важно също да се отбележи, че когато националният съд счита, че обявяването на разглеждания договор за заем за недействителен би довело до това потребителят да се окаже наказан по смисъла на съдебната практика, посочена в точка 42 от настоящото решение, заместването на съответната неравноправна клауза с диспозитивни разпоредби от националното право не е единствената последица, която е в съответствие с Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 25 ноември 2020 г., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, т. 39 и 40).

45 Така при липса на диспозитивна разпоредба от националното право или на приложима в случай на съгласие на страните по договора за заем разпоредба, която може да замести съответните неравноправни клаузи, Съдът уточнява, че доколкото потребителят не е изразил желанието си да запази тези неравноправни клаузи, и обявяването на договора за недействителен би довело до особено неблагоприятни последици за него, високото равнище на защита на потребителя, което трябва да се осигури съгласно Директива 93/13, изисква националният съд, като има предвид цялото вътрешно право, да вземе всички необходими мерки, за да го защити от особено неблагоприятните последици, които би

могло да породи обявяването на недействителността на разглеждания договор, по-специално поради незабавната изискуемост на вземането на продавача или доставчика спрямо него, за да се възстанови действителното равновесие между реципрочните права и задължения на съдоговорителите (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 56 и цитираната съдебна практика).

46 Така в определен контекст Съдът по-специално е приел, че няма пречка националният съд да прикани страните да водят преговори, стига да определи рамката за тези преговори и те да имат за цел установяването на действително равновесие между правата и задълженията на съдоговорителите, при което се взема по-специално предвид целта за защита на потребителя, залегнала в основата на Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 25 ноември 2020 г., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, т. 42).

47 Освен това Съдът уточнява, че ако с оглед на естеството на разглеждания договор за заем националният съд счита, че не е възможно да възстанови спрямо страните положението, в което те биха се намирали, ако този договор не беше сключен, той трябва да следи потребителят да бъде в крайна сметка в положението, в което би се намирал, ако обявената за неравноправна клауза изобщо не бе съществувала (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 57).

48 Следователно е възможно националният съд, с цел да защити интересите на потребителя, да постанови възстановяване в полза на последния на сумите, недължимо получени от заемодателя въз основа на обявената за неравноправна клауза, тъй като такова възстановяване се извършва поради неоснователно обогатяване (вж. в този смисъл решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 58).

49 Необходимо е обаче да се подчертае, че правомощията на съда не могат да се разпростират извън строго необходимото, за да се възстанови договорното равновесие между страните по договора и по този начин да се защити потребителят от особено неблагоприятните последици, които обявяването на недействителността на разглеждания договор за заем би могло да предизвика (решение от 31 март 2022 г., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, т. 59).

50 Ето защо на първия и втория въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че когато клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, поради неравноправния си характер води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, посочените разпоредби не допускат договорът да бъде обявен за действителен и съдържанието на произтичащите от споменатата клауза задължения на потребителя да бъде адаптирано посредством промяна на валутата на договора и на определения в него лихвен процент или посредством определяне на максимален размер на обменния курс на тази валута.

По третия въпрос

51 С третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, поради неравноправния си характер води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, тази разпоредба не допуска в периода

от датата на сключването на разглеждания договор до датата на влизането в сила на националната правна уредба, предвиждаща конвертирането в национална валута на договорите за заем в чуждестранна валута, този договор да бъде запазен в сила, като посочената клауза бъде заменена с разпоредби на националното право относно валутата на погасяване на заемите, плащането на лихвите в договорните правоотношения и определянето на лихвения процент.

52 Както бе посочено в точка 42 от настоящото решение, макар Съдът да е признал на националния съд възможността да замести неравноправна клауза от договор за заем с диспозитивна разпоредба от националното право, тази възможност все пак е ограничена до изключителни случаи, а именно до хипотезите, в които обявяването на тази неравноправна клауза за недействителна би задължило съда да обяви недействителността на целия договор, излагайки по този начин съответния потребител на особено неблагоприятни последици, поради което последният би се оказал наказан.

53 При все това подобна възможност за заместване, която е изключение от общото правило, че разглежданият договор продължава да е обвързващ за страните само ако може да продължи да се изпълнява без съдържащите се в него неравноправни клаузи, е ограничена до разпоредбите от вътрешното право, които са диспозитивни или приложими при съгласие на страните, и по-специално се основава на виждането, че такива разпоредби не би трябвало да съдържат неравноправни клаузи (решение от 3 октомври 2019 г., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, т. 59 и цитираната съдебна практика).

54 Тези разпоредби всъщност би трябвало да отразяват равновесието, което националният законодател е искал да установи между всички права и задължения на страните по някои договори в случаите, когато страните или не са се отклонили от стандартно правило, предвидено от националния законодател за съответните договори, или изрично са избрали приложимостта на правило, въведено от националния законодател за тази цел (решение от 3 октомври 2019 г., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, т. 60 и цитираната съдебна практика).

55 Освен това от тази съдебна практика следва, че празнотите в договор, образувани поради премахването на съдържащите се в него неравноправни клаузи, не могат да се запълват само чрез национални разпоредби с общ характер (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, т. 62).

56 Ето защо на третия въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, поради неравноправния си характер води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, посочената разпоредба не допуска в периода от датата на сключването на договора до датата на влизането в сила на национална правна уредба, предвиждаща конвертирането в национална валута на договорите за заем в чуждестранна валута, договорът да бъде оставен в сила, като посочената клауза бъде заменена с национални разпоредби от общ характер, доколкото такива разпоредби не могат надлежно да заместят разглежданата клауза посредством извършването на автоматична замяна от страна на националния съд, неизискваща намеса от негова страна, което би било равнозначно на изменение на съдържанието на неравноправна клауза, съдържаща се в посочения договор.

По съдебните разноски

57 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (осми състав) реши:

1) **Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори**

трябва да се тълкуват в смисъл, че

когато клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, поради неравноправния си характер води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, посочените разпоредби не допускат договорът да бъде обявен за действителен и съдържанието на произтичащите от споменатата клауза задължения на потребителя да бъде адаптирано посредством промяна на валутата на договора и на определения в него лихвен процент или посредством определяне на максимален размер на обменния курс на тази валута.

2) **Член 6, параграф 1 от Директива 93/13**

трябва да се тълкува в смисъл, че

когато клауза, възлагаща валутния риск в тежест на потребителя, поради неравноправния си характер води до недействителност на съдържащия тази клауза договор за заем в чуждестранна валута, който подлежи на погасяване в национална валута, посочената разпоредба не допуска в периода от датата на сключването на договора до датата на влизането в сила на национална правна уредба, предвиждаща конвертирането в национална валута на договорите за заем в чуждестранна валута, договорът да бъде оставен в сила, като посочената клауза бъде заменена с национални разпоредби от общ характер, доколкото такива разпоредби не могат надлежно да заместят разглежданата клауза посредством извършването на автоматична замяна от страна на националния съд, неизискваща намеса от негова страна, което би било равнозначно на изменение на съдържанието на неравноправна клауза, съдържаща се в посочения договор.

Подписи